

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СТІЙКОСТІ ГРОМАД У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Довженко В.А., канд. екон. наук, доцент
Поліський національний університет
<https://orcid.org/0000-0001-7441-3535>

Анотація: Структуровано соціально-економічне планування як фундаментальний інструмент забезпечення продовольчої стійкості територіальних громад у системі публічного управління в умовах війни та кліматичних викликів. Обґрунтовано необхідність використання SWOT-аналізу, прогнозування та міжсекторальної взаємодії влади, бізнесу й міжнародних партнерів для сталого розвитку місцевого агропродовольчого сектору. Запропоновано механізми підвищення адаптивності громад до зовнішніх ризиків та забезпечення економічної доступності продуктів харчування для всіх верств населення.

Ключові слова: продовольча стійкість, територіальні громади, публічне управління, соціально-економічне планування, короткі ланцюги постачання, продовольчий резерв.

Постановка проблеми. Продовольча стійкість територіальних громад у сучасній архітектурі національної безпеки України виступає як фундаментальний фактор державного суверенітету та стійкості до гібридних загроз. В умовах повномасштабної збройної агресії, деструкції традиційних логістичних маршрутів та цілеспрямованого нищення аграрної інфраструктури, забезпечення стабільного доступу населення до безпечних продуктів харчування стає першочерговим завданням органів публічного управління. Традиційні підходи до продовольчої безпеки, що базувалися на макроекономічних показниках експортної спроможності, сьогодні виявляються недостатніми для забезпечення локальної витривалості громад. Відтак, виникає об'єктивна потреба у розробленні та впровадженні системного соціально-економічного планування, яке б інтегрувало ресурси місцевого самоврядування, бізнесу та міжнародної технічної допомоги.

Метою цього дослідження є концептуалізація механізмів соціально-економічного планування продовольчої стійкості як інструменту публічного управління, що дозволяє громадам адаптуватися до економічних, кліматичних та воєнних викликів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Національна безпека держави безпосередньо залежить від продовольчої незалежності, оскільки відсутність власних ресурсів створює критичну залежність від зовнішніх факторів та гуманітарної допомоги. Правовий механізм забезпечення цієї стабільності базується на комплексному аналізі агроекспортних, земельних та податкових

відносин. Зокрема, Стратегія продовольчої безпеки України до 2027 року визначає три магістральні цілі: наповнення ринку агропродукцією (шляхом підтримки локальних виробників), забезпечення економічної доступності (зниження частки витрат на їжу в доходах населення) та посилення системи моніторингу і створення державних резервів [1].

Ефективність публічного управління продовольчою стійкістю на місцевому рівні залежить від якості стратегічного планування. Це процес, який дозволяє органам місцевого самоврядування (ОМС) концентрувати обмежені ресурси на критичних напрямках та залучати громадськість до прийняття рішень. Стратегічний план громади має виступати «організуючою оболонкою», яка синхронізує фінансові документи, галузеві програми та проекти розвитку [2].

Для розроблення дієвої стратегії громади використовують інструментарій SWOT-аналізу, який дозволяє комплексно оцінити стан продовольчої системи території. Цей підхід дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки між внутрішніми спроможностями та зовнішніми загрозами, зокрема:

1. Сильні сторони: наявність вільних земель комунальної власності, розвинене приватне господарство, досвід фермерства, наявність водних ресурсів для поливу;

2. Слабкі сторони: низький рівень переробки сировини, застаріла матеріально-технічна база, відсутність організованих ринків збуту для дрібних виробників, трудова міграція;

3. Можливості: залучення міжнародної технічної допомоги, розвиток кооперації, вихід на регіональні ринки через короткі ланцюги постачання, впровадження енергоефективних технологій;

4. Загрози: руйнування енергетичної інфраструктури, блокада логістичних шляхів, кліматичні аномалії (посухи), забруднення ґрунтів внаслідок бойових дій [2, 3, 4, 5].

Використання стратегічних карт допомагає ОМС візуалізувати процес досягнення цілей та налагодити операційний контроль за реалізацією заходів. Таке планування дозволяє діяти проактивно, передбачаючи можливі сценарії розвитку подій через макроекономічне прогнозування.

Прогнозування у системі забезпечення продовольчої безпеки громад має імовірнісний характер і спрямоване на зменшення невизначеності при прийнятті управлінських рішень. Воно включає аналіз динаміки виробництва основних видів продукції, оцінку потреб населення (в тому числі внутрішньо переміщених осіб) та моделювання можливих дефіцитів [5, 6]. Важливим елементом є врахування соціально-економічних умов та якості життя сільського соціуму, оскільки саме люди є головним ресурсом стійкості.

Традиційна модель агровиробництва в Україні протягом останніх десятиліть була орієнтована на експорт зернових, що призвело до деградації тваринництва та переробки на місцях. Частка продукції рослинництва у 2021 р. сягнула 82,3%, а поголів'я великої рогатої худоби скоротилося у 9,3 раза порівняно з 1991 р. Війна показала вразливість цієї моделі: коли руйнуються порти та великі логістичні вузли, населення відчуває дефіцит продуктів тваринного походження [7].

Розвиток коротких ланцюгів постачання є стратегічною відповіддю на ці виклики. Ця модель передбачає максимальне зближення виробника та споживача, що мінімізує кількість посередників і робить систему менш залежною від глобальної кон'юнктури. В ідеальній моделі коротких ланцюгів постачання фермер отримує справедливу ціну за продукцію з високою доданою вартістю, а споживач – доступ до свіжих та якісних локальних брендів [7]. Для реалізації цієї моделі у системі публічного управління необхідно розвивати відповідну інфраструктуру: локальні ринки та ярмарки, кооперативні логістичні центри, цифрові платформи та пересувні пункти прийому.

Важливим елементом публічного управління, що гарантує виживання громади в умовах повної ізоляції чи надзвичайної ситуації, є створення локальних продовольчих резервів. Проєкт SURGe спільно з U-LEAD розробили покроковий алгоритм для ОМС, який базується на вимогах чинного законодавства, зокрема Постанови КМУ №775 [8]. Процес створення резерву не зводиться лише до закупівлі продуктів; це складна система планування, обліку та постійного оновлення ресурсів. Насамперед громада має визначити перелік осіб, які потребуватимуть допомоги та розрахувати обсяг запасів на термін від 1 до 3 місяців. На другому етапі затверджується цільова програма, призначаються відповідальні особи та виділяється фінансування з місцевого бюджету. Наступний крок – це вибір продуктів тривалого зберігання (круп, консерви, цукор, олія, питна вода) та підготовка складів. Потім проводяться тендери через Prozorro або прямі договори у воєнний час. Визначальним моментом формування резервів є ротація: продукти, термін придатності яких добігає кінця, передаються для поточного харчування у школи чи лікарні, а на їх місце закуповуються свіжі.

Публічне управління продовольчою стійкістю неможливе без стимулювання місцевого агробізнесу. ОМС мають стати партнерами для фермерів та крафтових виробників. Це передбачає створення сприятливих умов для інвестування та виходу на ринки. Крафтове виробництво відіграє роль «соціального клею» у громадах, створюючи робочі місця та унікальні локальні бренди. Громади можуть підтримувати такі ініціативи через маркетингові стратегії, консультаційну підтримку та фінансові стимули. Прикладом успішних інвестицій є розширення потужностей компанії Nestlé на Волині, що створює попит на сировину місцевих фермерів та робочі місця для мешканців [9]. Проте для більшості громад пріоритетом залишається саме підтримка мікробізнесу, який є більш гнучким в умовах війни.

Успіх соціально-економічного планування залежить від того, наскільки якісно налагоджено діалог між владою, бізнесом та мешканцями. Продовольча стійкість – це результат колективних зусиль. Ефективність планування значною мірою залежить від координації діяльності всіх зацікавлених сторін. Органи місцевого самоврядування мають виступати модераторами цього процесу через спільну комунікацію, залучення лідерів думок та використання інструментарію фасилітованого діалогу для спільного прийняття рішень. Такий підхід дозволяє врахувати інтереси різних суспільних груп, що вкрай важливо для стійкості результатів програм та ініціатив.

Висновки. Отже, соціально-економічне планування розвитку продовольчої стійкості територіальних громад виступає стратегічним інструментом забезпечення національної безпеки в умовах сучасних воєнних та інших викликів. Системність цього процесу потребує глибокої інтеграції питань безпеки харчування у загальні стратегії розвитку територій через використання інструментарію SWOT-аналізу, стратегічного мапування та макроекономічного прогнозування, що дозволяє органам публічного управління діяти проактивно та ефективно розподіляти наявні ресурси громади.

Ключовими важелями формування локальної стійкості є розбудова децентралізованих мереж постачання, системне управління місцевими продовольчими резервами та цілеспрямована підтримка локальних мікровиробників через фінансові й інноваційні стимули. Успіх реалізації таких заходів прямо залежить від якості міжсекторальної взаємодії та комунікації між місцевою владою, бізнесом і міжнародними партнерами, що створює інституційний фундамент для перетворення громад на автономні та витривалі осередки продовольчої безпеки.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 липня 2024 р. № 684-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D1%80#Text>
2. Берданова О., Вакулєнко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практич. посіб.; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. К.: ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.
3. Інтегроване просторове планування для об'єднаних територіальних громад. <https://hromada.canactions.com/pro-prohramu/>
4. Продовольча безпека громад під час війни: ключові тези. 21.07.2022. <https://decentralization.gov.ua/news/15247?page=322>
5. Ключник А.В. Інструментарій стратегічного планування відбудови та відновлення пошкодженої інфраструктури територіальних громад. *Моделювання соціально-економічного розвитку в системі забезпечення продовольчої безпеки* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10-11 трав.2023р.). Миколаїв : МНАУ, 2023. 136с.
6. Продовольчий резерв: посіб. для органів місцевого самоврядування про створення та використання продовольчого резерву. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/902/SURGe_Prodovolchuj-rezerv.pdf
7. Короткі ланцюги постачання продуктів в Україні. URL: <https://www.prostir.ua/?library=korotki-lantsyuhu-postachannya-produktiv-v-ukrajini-chastyna-1>
8. Про затвердження Порядку створення та використання матеріальних резервів (крім державних) для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. № 775. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/775-2015-%D0%BF#Text>
9. Якименко Н., Ярошко М, Павленко С. Підходи до підтримки розвитку підприємництва у громадах. К., 2024. 48 с.

Abstract: Socio-economic planning is structured as a fundamental instrument for ensuring the food resilience of territorial communities within the system of public governance under conditions of war and climate-related challenges. The study substantiates the necessity of applying SWOT analysis, strategic forecasting, and cross-sectoral interaction among public authorities, businesses,

and international partners to support the sustainable development of the local agri-food sector. Mechanisms aimed at enhancing the adaptive capacity of communities to external risks and ensuring the economic accessibility of food for all population groups are proposed.

Keywords: food resilience, territorial communities, public governance, socio-economic planning, short supply chains, food reserve.

УДК 004.056:338.439

DOI 10.31521/978-617-7149-94-0-145

КІБЕРБЕЗПЕКА АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Жебко О.О., аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

<https://orcid.org/0009-0009-1604-5952>

Анотація: Досліджено проблеми кібербезпеки агропродовольчих інформаційних систем в умовах зростання цифровізації аграрного сектора та загострення геополітичних конфліктів. Розглядаються основні кіберзагрози для агропромислового комплексу, зокрема атаки на системи управління виробництвом, бази даних продовольчих запасів та логістичні платформи. Аналізується зв'язок між захищеністю аграрних інформаційних систем і рівнем продовольчої безпеки держави. Обґрунтовується необхідність формування комплексної стратегії кіберзахисту агропродовольчої інфраструктури як складової національної безпеки України.

Ключові слова: кібербезпека, агропродовольчі інформаційні системи, національна безпека, кіберзагрози, продовольча безпека.

Цифрова трансформація агропромислового комплексу України формує принципово нове середовище виробництва, в якому інформаційні системи відіграють ключову роль у забезпеченні безперервності технологічних процесів. Від платформ точного землеробства та автоматизованих елеваторних комплексів до державних реєстрів земельного кадастру і систем моніторингу продовольчих запасів – усі ці ресурси становлять критичну цифрову інфраструктуру, вразливість якої безпосередньо позначається на стані продовольчої безпеки держави. В умовах повномасштабної збройної агресії росії проти України цифровий фронт набув стратегічного значення нарівні з кінетичними операціями.

Масштаби кіберзагроз для агропродовольчого сектора підтверджуються конкретними прикладами. У лютому 2022 року, одночасно з початком вторгнення, угруповання Sandworm здійснило масовану атаку на українські комунікаційні та енергетичні мережі за допомогою шкідливого програмного забезпечення Industroyer2 та CaddyWiper, яке знищувало дані на інфікованих системах [1]. Під удар потрапили й логістичні оператори, що обслуговували агропродовольчі ланцюги постачання. Збої в роботі транспортних